

Тема 11.

Аналіз прибутків та
рентабельності на підприємствах
туристичної сфери

План заняття

1. Економічна природа і функції прибутку підприємств.
2. Джерела утворення прибутку в підприємствах туризму, їх види.
3. Порядок розрахунку, розподілу і використання прибутку підприємства туризму.
4. Рентабельність підприємств та показники, що її характеризують.
5. Аналіз прибутку підприємств туризму.

1. Економічна природа і функції прибутку підприємств

- ➔ Прибуток - одна з найвідоміших з давніх часів категорій господарської діяльності. У нашій країні отримав новий поштовх розвитку до формування та використання у зв'язку з переходом від командно-адміністративної до ринкової економіки. Слід зазначити, що протягом багатьох сторіччь не змовкають суперечки вчених економістів стосовно сутності та форм вираження прибутку.
- ➔ Прибуток є метою і результатом економічної діяльності підприємницьких структур як фізичних, так і юридичних осіб, що виступають суб'єктами ринкових відносин. Прибуток є багатоаспектним поняттям і йому належить провідна роль в забезпеченні стійкого розвитку підприємств, а відповідно і в успішному функціонуванні господарського механізму країни в цілому.

Розрізняють два підходи до визначення прибутку. В бухгалтерському розумінні **прибуток** - це різниця між доходами і бухгалтерськими витратами підприємства. По-іншому бухгалтерські витрати називаються явними. Економічні витрати включають витрати, пов'язані з використанням усіх факторів господарської діяльності, незалежно від того, чи купуються вони на ринку, чи є власністю підприємця.

Отже, **прибуток** є частиною доходу, що залишається підприємству після відшкодування витрат і сплати податків та обов'язкових зборів:

$$P_{\text{ч}} = D_{\text{ч}} - B - \text{Под}, \quad (1)$$

де $P_{\text{ч}}$ — чистий прибуток, грн.;

$D_{\text{ч}}$ — чистий дохід, грн.;

B — витрати, грн.;

Под — податки й обов'язкові збори, грн.

Економічна сутність прибутку чітко проявляється в його **функціях** (рис. 1).

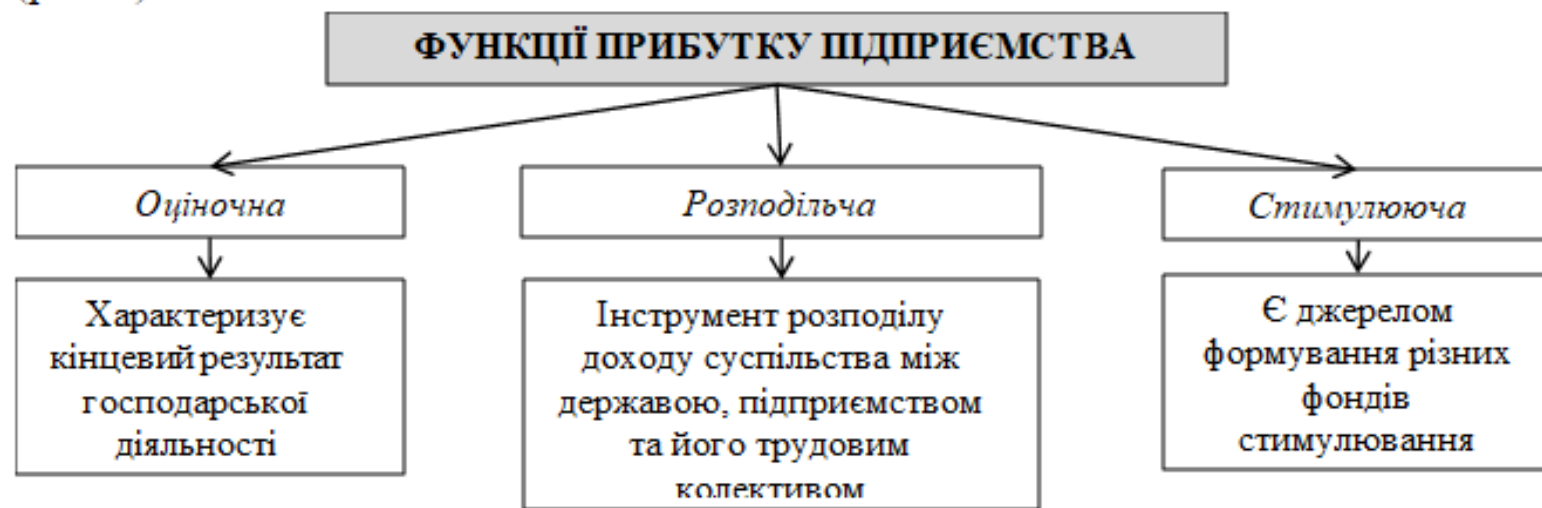

Рис. 1. Функції прибутку підприємства

Можна виокремити і інші функції, які полягають у тому, що прибуток:

- 1) узагальнює результати господарсько-фінансової діяльності і є вимірником ефективності використання усіх видів ресурсів;
- 2) забезпечує формування доходної частини бюджету підприємства, регіону і країни;
- 3) є джерелом винагороди власників капіталу, інвестованого в діяльність підприємства, і преміювання працівників;
- 4) виступає внутрішнім джерелом інвестування розвитку діяльності підприємств;
- 5) створює привабливість і надійність для внутрішніх і зовнішніх інвесторів (кредиторів).

До прибутку підприємства існує макро- і мікроінтерес (рис. 2).

Рис.2. Прибуток як об'єкт економічних інтересів

2. Джерела утворення прибутку в підприємствах туризму, їх види

Джерелами отримання прибутку (збитку) є різні види діяльності, що забезпечують дохід, - це звичайна діяльність і надзвичайні події. Звичайна діяльність підрозділяється на операційну та фінансову. Кожен вид діяльності повинен забезпечувати прибуток. Але результатом економічної діяльності може бути збиток.

Прибуток туристичних підприємств класифікується за різними ознаками

Прибуток (збиток) від операційної діяльності являє собою різницю між чистим доходом від усіх видів операційної діяльності і сумою витрат, пов'язаних з цією діяльністю. Прибуток (збиток) від фінансової діяльності виступає як різниця між доходами і витратами в цій діяльності.

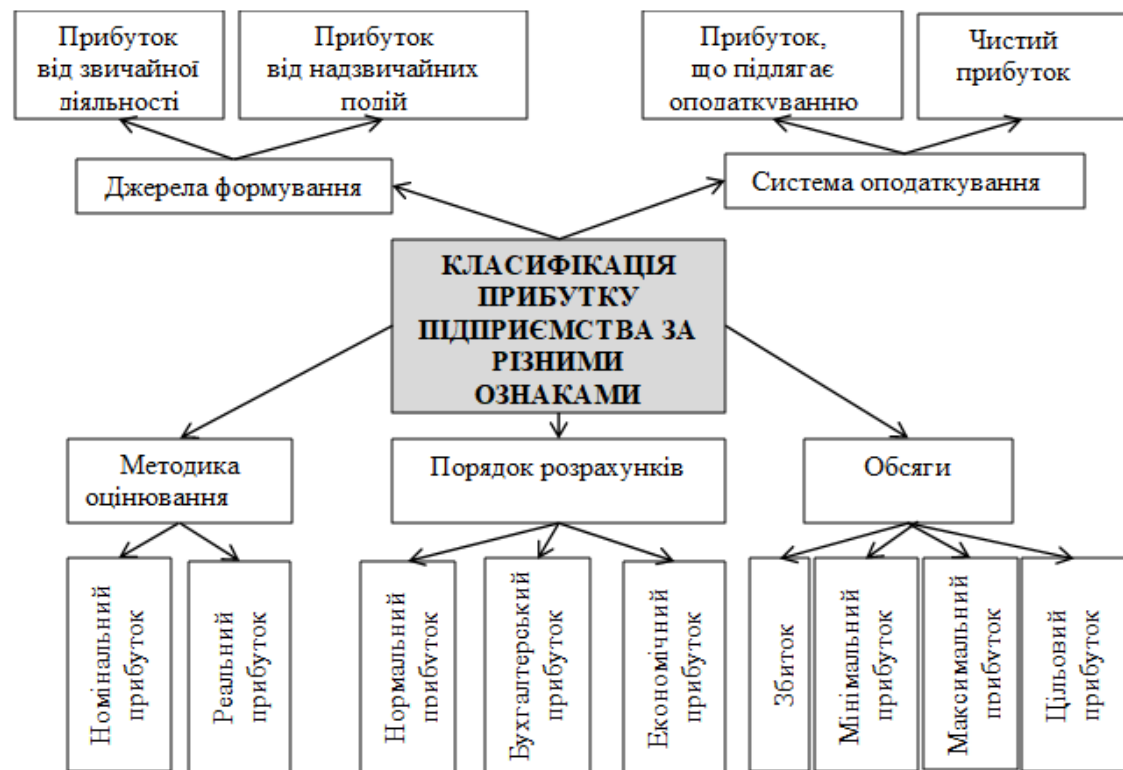
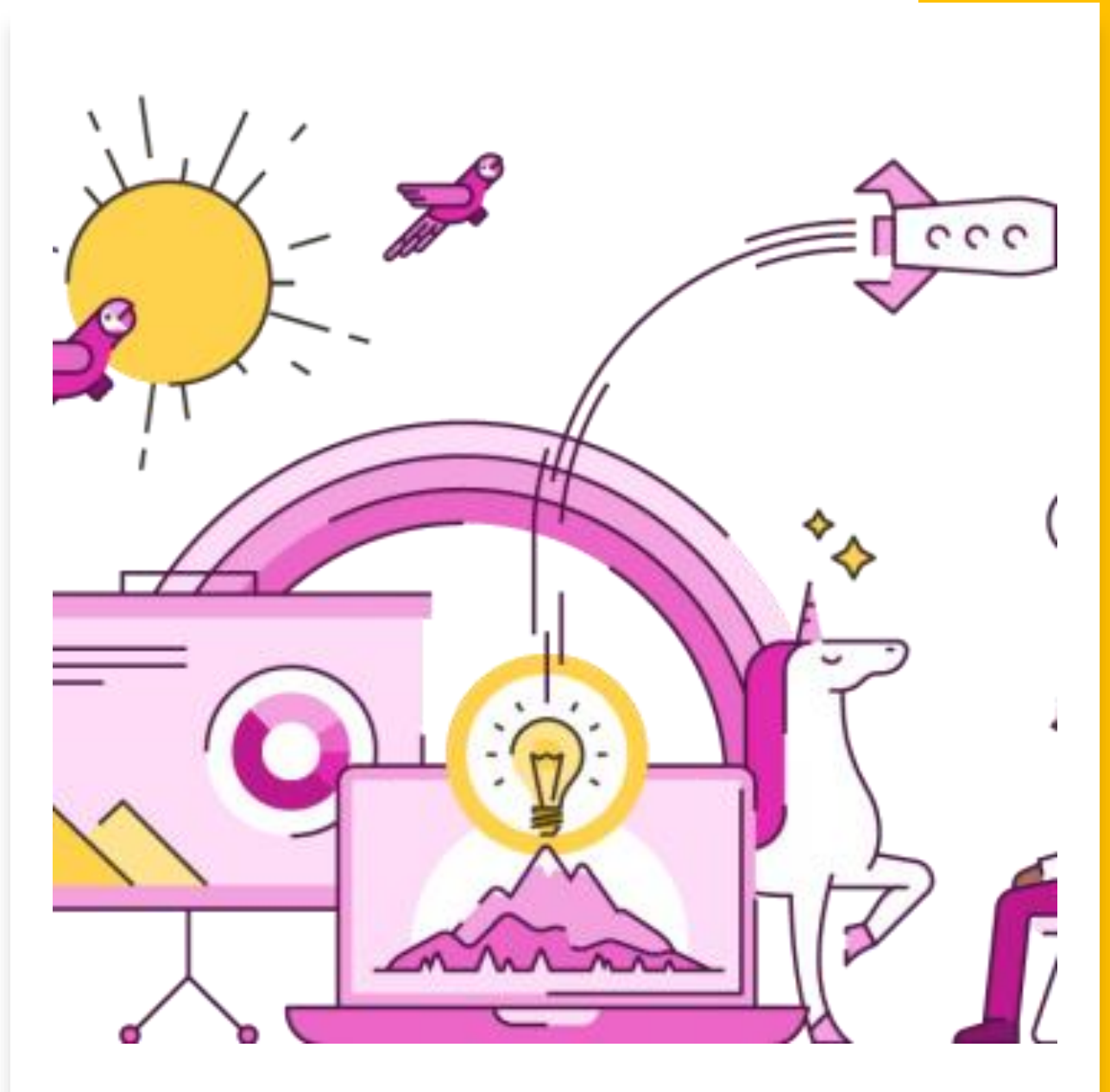

Рис. 3. Класифікація прибутку підприємства за різними ознаками

Загальна сума прибутку (збитку) від операційної та фінансової діяльності - це прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування. Після сплати податку на прибуток залишається чистий прибуток.

Аналогічно формується **прибуток (збиток) від надзвичайних подій**. Але, якщо утвориться збиток від надзвичайних подій, то він покривається чистим прибутком від звичайної діяльності з урахуванням повернення підприємству податку на ту частину прибутку, що пішла на покриття збитку.

Сума **чистого прибутку (збитку) від звичайної діяльності і надзвичайних подій** утворює сукупну суму чистого прибутку (збитку) підприємства. Як показано на схемі, залежно від оподаткування існує два види прибутку. Перший - це той прибуток, що підлягає оподаткуванню, а другий - це чистий прибуток.

- **Прибуток, що підлягає оподаткуванню**, визначається в процесі податкового обліку і фіксується в Декларації про прибуток підприємства. Ця декларація подається у відповідний податковий орган і є підставою для визначення суми податкових зобов'язань підприємства. Чистий прибуток характеризується тією сумою, що залишається в розпорядженні підприємства після сплати податку на прибуток, а також інших податків, обов'язкових платежів і зборів. Отриманий чистий прибуток є власністю підприємства і використовується відповідно до його Статуту.

Оподаткований прибуток ($P_{оп}$) визначається за формулою:

$$P_{оп} = D_v - (B_v \pm \Delta Z) - A, \quad (2)$$

де D_v — валові доходи без ПДВ;

B_v — валові витрати без ПДВ;

ΔZ — різниця залишку запасів;

A — амортизація.

Залежно від методики оцінювання визначається номінальний і реальний прибуток. **Номінальний прибуток** — це фактично отримана сума прибутку, тобто прибуток, виражений у діючих цінах, а **реальний прибуток** — це прибуток, виражений у порівнянних цінах. При визначенні реального прибутку враховується індекс інфляції за формулою:

$$P_r = \frac{P_{ном}}{I_{інф}}, \quad (3)$$

де $P_r, P_{ном}$ — відповідно реальна і номінальна сума прибутку, грн.;

$I_{інф}$ — індекс інфляції, коефіцієнт.

Залежно від мети розрахунків виділяється бухгалтерський та економічний прибуток. **Бухгалтерський прибуток** - це прибуток, розрахований відповідно до вимог бухгалтерського обліку, а **економічний прибуток** носить умовний характер. Він менший бухгалтерського на суму упущеної вигоди. Упущена вигода характеризується тією сумою прибутку, який власник підприємства (капіталу) одержав би як мінімум від вкладення капіталу в іншу діяльність або в банк на депозити. Упущена вигода разом з бухгалтерськими витратами утворює економічні витрати, що зменшують на відповідну суму бухгалтерський прибуток, перетворюючи його в економічний прибуток.

Нормальний прибуток ($\Pi_{норм}$) - це той мінімальний виторг, який повинен заробити підприємець, якщо він хоче залишитися у своєму бізнесі і продовжувати діяльність. Нормальний прибуток повинен бути достатньо високим, щоб існуючі фірми залишались у цій галузі, і достатньо низьким, щоб нові фірми не входили в цю галузь.

Поняття «нормальний прибуток» деякі автори використовують також для позначення нормального доходу на капітал фірми або, що те саме, альтернативних (неявних) витрат капіталу фірми. У цьому значенні **нормальний прибуток** - це дохід, від якого власник фірми відмовляється, використовуючи власний капітал у своїй фірмі, але який він міг би отримувати, вкладаючи цей ресурс в інше діло. Слід бути уважним, вживаючи поняття «нормальний прибуток».

Отже, нормальний прибуток - є частиною загальних економічних витрат фірми. Його відносять до неявних витрат. Будь-які надходження прибутку понад загальні економічні витрати відображають економічний або чистий прибуток. Економічний прибуток не входить у витрати, тому що це виторг, отриманий понад загальні витрати фірми.

Нормальний прибуток розраховується за формулою:

$$P_{\text{норм}} = \frac{K_{\text{інвест}} \times P_R}{100 - C_{\text{шт}}}, \quad (4)$$

де $K_{\text{інвест}}$ — сума інвестованого капіталу в діяльність підприємства;
 P_R — середній рівень рентабельності готельних підприємств на ринку;
 $C_{\text{шт}}$ — ставка податку на прибуток.

Залежно від величини прибутку підприємство може бути збитковим, з мінімальним, максимальним або цільовим прибутком. Якщо доходи підприємства менші витрат, то утворюється **збиток**. У випадку збитковості не можна допускати, щоб сума змінних витрат перевищувала дохід від усіх видів діяльності. У такій ситуації варто припинити діяльність або провести санацію. Критичною точкою для припинення діяльності є ситуація, за якої чистий дохід від реалізації турпродукту менший або дорівнює сумі змінних витрат:

$$V_{\text{ч}} \leq B_{\text{зм}}, \quad (5)$$

де $V_{\text{ч}}$ — чистий дохід від реалізації турпродукту (послуг);
 $B_{\text{зм}}$ — сума змінних витрат.

Під **мінімальним прибутком** (Π_{min}) розуміється така величина чистого прибутку, яка дорівнює середній відсотковій ставці за поточний період на депозитні внески в банках. Для забезпечення такого чистого прибутку підприємець повинен одержати відповідну суму прибутку, що підлягає оподатковуванню. Величину мінімального прибутку, що підлягає оподатковуванню, можна розрахувати за формулою:

$$\Pi_{min} = \frac{K_{інвест} \times \overline{C\%}}{100 - C_{пп}}, \quad (6)$$

де $\overline{C\%}$ — середня за поточний період відсоткова ставка на банківські депозити.

Максимальний прибуток виступає метою підприємницької діяльності. Він визначається доцільністю нарощування обсягів реалізації туристичних послуг при мінімізації витрат. Основною вимогою одержання максимального прибутку є умова, за якої сума граничного доходу ($\sum D_{lim}$) дорівнює сумі граничних витрат ($\sum B_{lim}$):

$$\sum D_{lim} = \sum B_{lim}, \quad (7)$$

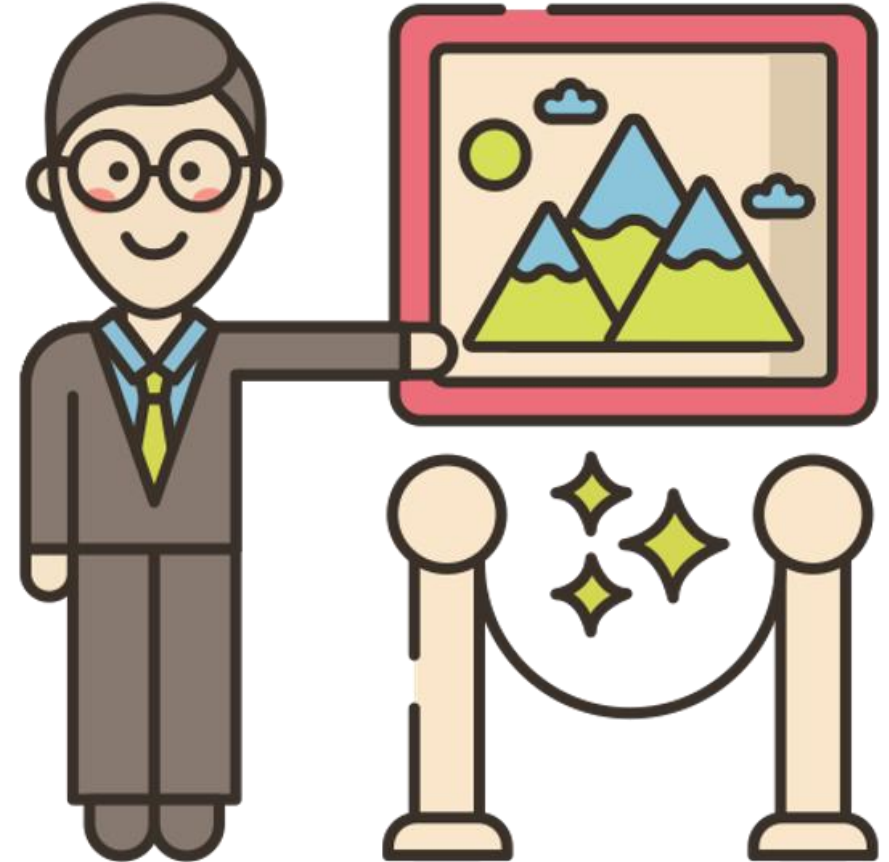
Цільовий прибуток – це сума чистого прибутку, яка відповідає можливостям підприємства одержувати обсяг прибутку, що відповідає потребам підприємства в забезпеченні економічного та соціального розвитку. Вважається, що за нормальних умов цільовий прибуток повинен перевищувати мінімальний.

3. Порядок розрахунку, розподілу і використання прибутку підприємства туризму

➔ Використанню прибутку передують його розподіл і відповідно розрахунок. Це важливий економічний важіль, що забезпечує гармонізацію економічних інтересів держави, підприємства як господарюючого суб'єкта ринку, його трудового колективу.

Розрахунок потреби прибутку за напрямками його використання здійснюється по окремим елементам:

- Фінансування розвитку матеріально-технічної бази підприємства.
- Фінансування приросту власних оборотних коштів.
- Фінансовий резерв.
- Погашення довгострокових і середньострокових кредитів.
- Погашення інших видів кредитних зобов'язань.
- Придбання кредитних зобов'язань.
- Здійснення соціального розвитку і заохочення трудового колективу.
- Виплата дивідендів власникам підприємства.
- Здійснення формування цільової структури.

Планування прибутку - це найбільш відповідальний етап управління господарською діяльністю будь-якої підприємницької структури.

Система планових розрахунків прибутку охоплює визначення джерел його отримання та обґрунтування напрямів використання.

Основним джерелом прибутку в туризмі є виручка від реалізації турпродукту (послуг). Прибуток від реалізації планується різними методами.

Перший метод ґрунтується на використанні двох уже розроблених планів: плану доходів від реалізації турпродукту (послуг) і плану витрат, пов'язаних з його комплектуванням і реалізацією. Для розрахунків цим методом плану прибутку використовують такі формули:

➤ для туроператора

$$\Pi_{TO}^{пл} = V_{пл} - ПДВ - B_{пл}, \quad (8)$$

де $\Pi_{TO}^{пл}$ планова сума прибутку туроператора від реалізації;

$V_{пл}$ — плановий обсяг виручки (доходу) від реалізації турпродукту (послуг) туроператора;

$B_{пл}$ — витрати на комплектування та реалізацію планового обсягу турпродукту (послуг).

➤ для турагента при плануванні прибутку необхідно враховувати специфіку утворення його доходу і витрат за формулою:

$$\Pi_{TA}^{пл} = KB_{пл} - ПДВ - B_{пл}, \quad (9)$$

де $\Pi_{TA}^{пл}$ планова сума прибутку від реалізації турпродукту та послуг турагента;

$KB_{пл}$ — планова сума комісійних винагород;

$B_{пл}$ — витрати турагента на просування на ринок і реалізацію турпродукту (послуг).

Другий метод полягає у використанні середнього рівня рентабельності діяльності підприємства, установленого на плановий період. При розрахунках плану прибутку цим методом використовуються такі формули:

➤ *для туроператора*

$$\Pi_{\text{ТО}}^{\text{пл}} = \frac{D_{\text{ч}}^{\text{пл}} \times R_{R(\text{В})}^{\text{пл}}}{100}, \quad (10)$$

➤ *для турагента*

$$\Pi_{\text{ТА}}^{\text{пл}} = \frac{KB_{\text{ч}}^{\text{пл}} \times R_{R(\text{КВ})}^{\text{пл}}}{100}, \quad (11)$$

де $D_{\text{ч}}^{\text{пл}}$ — чистий дохід туроператора на плановий період;

$R_{R(\text{В})}^{\text{пл}}$ — плановий рівень рентабельності виручки туроператора;

$KB_{\text{ч}}^{\text{пл}}$ — чиста комісійна винагорода турагента на плановий період;

$R_{R(\text{КВ})}^{\text{пл}}$ — плановий рівень рентабельності комісійної винагороди турагента.

Третій метод передбачає прямі розрахунки цільового прибутку. Основою такого планування є визначення потреби в прибутку для кожного напрямку його використання:

- 1) інвестування виробничого й соціального розвитку підприємства;
- 2) виплата доходів і дивідендів власникам капіталу не нижче процентної ставки за депозитними внесками;
- 3) додаткове матеріальне стимулювання працівників;
- 4) створення фінансових резервів і фондів ризику;
- 5) сплата податків та інших обов'язкових платежів із прибутку.

Перераховані види потреб формують загальну потребу в чистому прибутку. Для розрахунків оподаткованого прибутку, що забезпечить одержання планового чистого прибутку, використовується формула:

$$P_{\text{ц}}^{\text{пл}} = \frac{P_{\text{ч}}^{\text{пл}} \times 100}{100 - C_{\text{пп}}}, \quad (12)$$

де $P_{\text{ц}}^{\text{пл}}$ — оподатковувана сума планового цільового прибутку;

$P_{\text{ч}}^{\text{пл}}$ — планова сума чистого прибутку;

$C_{\text{пп}}$ — ставка податку на прибуток, %.

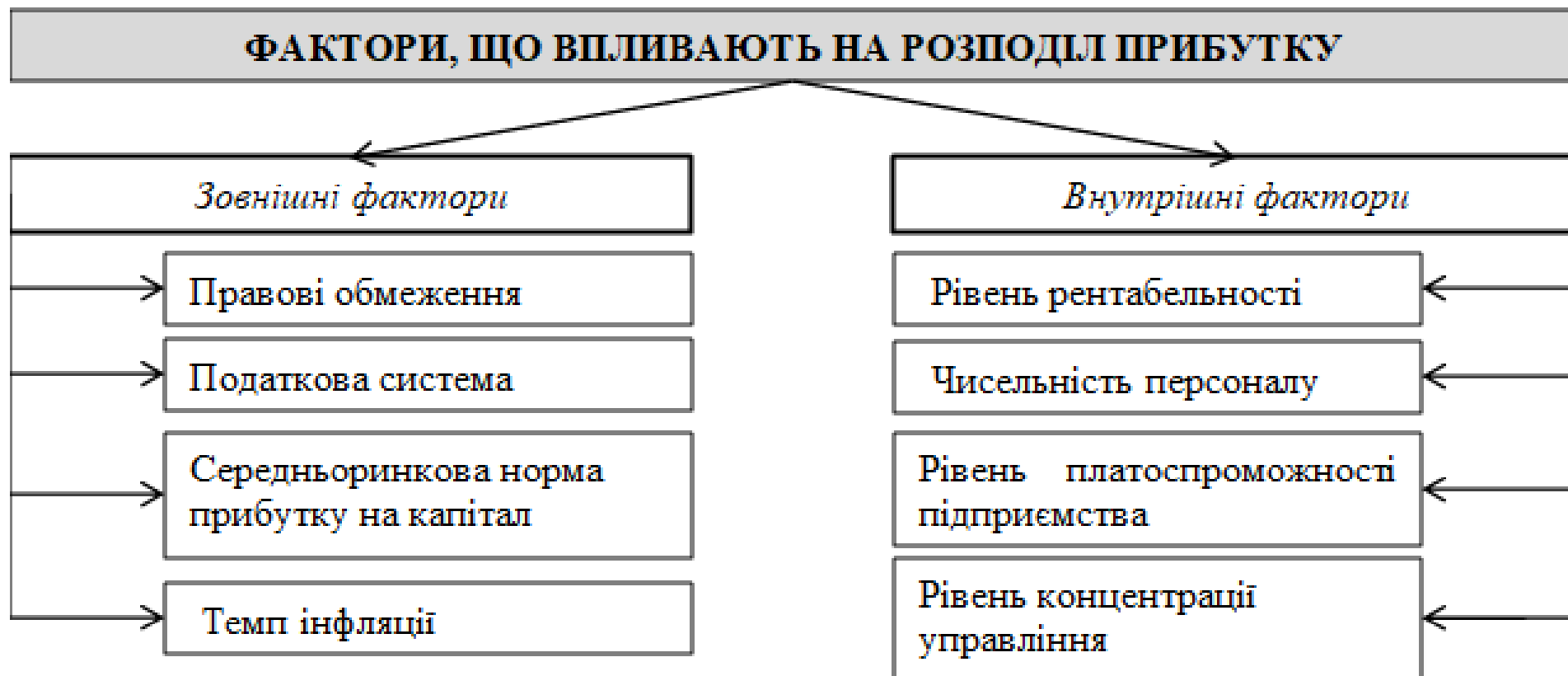

Рис. 4. Фактори, що впливають на розподіл прибутку

Система розподілу прибутку підприємства повинна враховувати як інтереси суспільства, так і інтереси самого підприємства, його власників і працівників. Це вимагає дотримання ряду принципів:

- першочергового виконання фінансових зобов'язань перед суспільством в особі держави через сплату податку на прибуток;
- забезпечення за рахунок прибутку потреб розширеного відтворення;
- винагороди власників капіталу, авансованого в діяльність підприємства;
- матеріального стимулювання працівників;
- задоволення соціальних потреб трудового колективу.

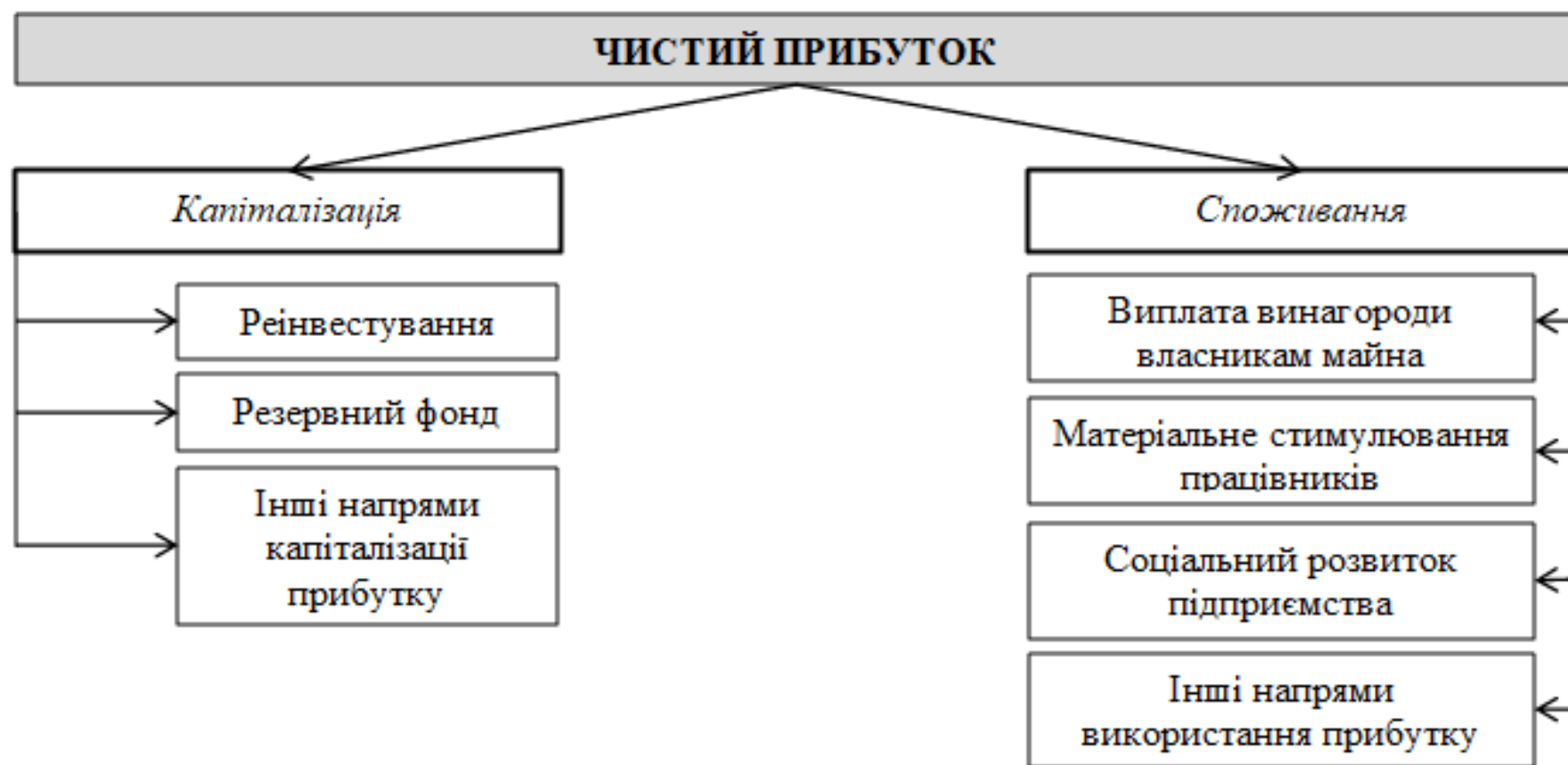

Рис. 5. Основні напрями розподілу прибутку підприємства

Особливе значення при плануванні розподілу прибутку акціонерних товариств має дивідендна політика, основними варіантами якої можуть бути такі:

- незмінність рівня дивідендів протягом декількох років;
- неухильне збільшення рівня дивідендів, що виплачуються акціонерам;
- виділення на виплату дивідендів установленної (нормативної) частини прибутку;
- гнучка система виплати дивідендів із залишку прибутку після капіталізації;
- виплата дивідендів додатково випущеними акціями.

Для оцінювання ефективності розподілу чистого прибутку використовується *коефіцієнт капіталізації* ($K_{КП}$), що розраховується за формулою:

$$K_{КП} = \frac{П_{\text{кап}} \times 100}{П_{\text{ч}}}, \quad (13)$$

де $П_{\text{кап}}$ — прибуток, що капіталізується;

$П_{\text{ч}}$ — чистий прибуток.

Розподіл чистого прибутку вважається раціональним, якщо коефіцієнт його капіталізації становить не менше ніж 25% ($K_{КП} \geq 25\%$).

4. Рентабельність підприємств та показники, що її характеризують

Економічна ефективність – відносний показник, що порівнює отриманий ефект з витратами або ресурсами, використаними для досягнення цього ефекту.

Рентабельність – відносний показник, що характеризує прибутковість господарської діяльності підприємства, ефективності використання ресурсів чи раціональність здійснених витрат і розраховується як відношення прибутку за певний період часу до розміру показника, прибутковість якого потрібно визначити, виражений у відсотках.

Рентабельність підприємств туризму характеризує ступінь прибутковості їх діяльності. При цьому до її оцінки можна підійти з різних боків.

1. *Історичний аспект.*

2. *Особливості розрахунку показників рентабельності санаторно-курортних підприємств.*

3. *Сфера діяльності підприємства.*

*Рентабельність характеризується системою показників. Першим і основним показником є **рентабельність обороту (продажів) (R_o)**, яка визначається шляхом ділення прибутків туристичного підприємства на дохід (виручку) від реалізації послуг.*

$$R_o = \frac{P_{\text{ч}}}{D(B)} \times 100, \quad (14)$$

де $P_{\text{ч}}$ — чистий прибуток від реалізації послуг, грн;

$D(B)$ — виручка (дохід) від реалізації послуг, грн.

Цей показник використовується для оцінки результатів господарської діяльності туристичних підприємств. Він показує розмір прибутку на одиницю обороту.

Недолік цього показника полягає в тому, що він не характеризує економічної ефективності використання ресурсів туристичного підприємства, оскільки не відображає залежності між одержаним прибутком і величиною факторів виробництва, які використовуються. Показники абсолютної суми прибутку і його рівня до обороту можуть бути високими навіть при недостатньо ефективному використанні основних фондів та оборотних коштів, наявності їх і понаднормативних залишків.

Рентабельність витрат оборотання ($R_{\text{в.о}}$) (поточних витрат).
Визначається як відношення суми прибутку до суми витрат обігу.

$$R_{\text{в.о}} = \frac{\Pi_{\text{ч}}}{B_{\text{пот}}} \times 100, \quad (15)$$

де $B_{\text{пот}}$ — поточні витрати підприємства, грн.

Цей показник використовується при оцінці ефективності поточних витрат підприємства, їх окупності та показує розмір прибутку на одиницю витрат оборотання підприємства. Рівень рентабельності дозволяє визначити прибутковість реалізації окремих товарів (послуг), що потрібно для встановлення економічно обґрунтованих розмірів знижок. Цей показник теж має недоліки. Він не стимулює найбільш ефективного використання виробничих фондів туристичного підприємства, оскільки не відображає всієї величини фондів і оборотних коштів, які використовуються. За рівнем рентабельності витрат обігу неможливо визначити, при якому обсязі основних фондів і оборотних засобів підприємство спроможне отримати певну кількість прибутку, наскільки ефективно використовуються ці кошти, як швидко вони окуповуються.

Рентабельність основних фондів ($R_{o.ф}$) можна розрахувати за формулою:

$$R_{o.ф} = \frac{\Pi_q}{\text{—}} \times 100, \quad (16)$$

де — середньорічна вартість основних фондів, грн.

Рентабельність оборотних фондів ($R_{об.ф}$) можна розрахувати за формулою:

$$R_{об.ф} = \frac{\Pi_q}{\text{—}} \times 100, \quad (17)$$

де — середньорічна вартість оборотних фондів, грн.

Рентабельність виробничих фондів ($R_{в.ф}$) підприємства. Цей показник визначається як відношення балансового прибутку до середньої вартості основних фондів і оборотних коштів.

$$R_{в.ф} = \frac{\Pi_б}{\text{—} + \text{—}} \times 100, \quad (18)$$

де $\Pi_б$ — балансовий прибуток, грн.

Рентабельність власного капіталу ($R_{ек}$) визначається за формулою:

$$R_{ек} = \frac{\Pi_v}{BK} = \frac{\Pi_v}{Инвест}, \quad (19)$$

де BK — власний капітал, грн.;

$Инвест$ — загальний обсяг інвестицій, грн.

Цей показник характеризує розмір прибутку, який власник підприємства одержує на одиницю коштів, що вкладені в підприємство, та служить критерієм для оцінки котирування акцій підприємства на біржі. Порівняння рентабельності вкладень в підприємство (активів) з рентабельністю власного капіталу дозволяє визначити ефективність умов залучення позикових коштів. Якщо різниця в рівні рентабельності менша за розмір відсотків за позикові фінансові кошти, що використовуються, то залучення позикових коштів нерациональне, оскільки це обмежує інтереси власника підприємства.

Рентабельність функціонуючого капіталу ($R_{фк}$) визначається за формулою:

$$R_{фк} = \frac{\Pi_v}{ФК} \times 100, \quad (20)$$

де $ФК$ — функціонуючий капітал, грн.

Рентабельність вкладень у підприємство (активів) ($R_{ак}$) визначається за формулою:

$$R_{ак} = \frac{\Pi_б}{Ак} \times 100, \quad (21)$$

де $Ак$ — активи підприємства, грн.

Рентабельність туристичних послуг (R_{mn}) визначається за формулою:

$$R_{mn} = \frac{П_q}{СП} \times 100, \quad (22)$$

де $СП$ — собівартість послуг, грн.

Рентабельність трудових ресурсів (R_{mp}) характеризується двома показниками:

➤ прибутком у розрахунку на одного працівника підприємства, обчисленим як відношення суми прибутку до середньоспискової чисельності працівників підприємства;

➤ прибутком у розрахунку на одиницю витрат, пов'язаних з утриманням трудових ресурсів (фонд споживання, витрати на підготовку кадрів, охорону праці тощо).

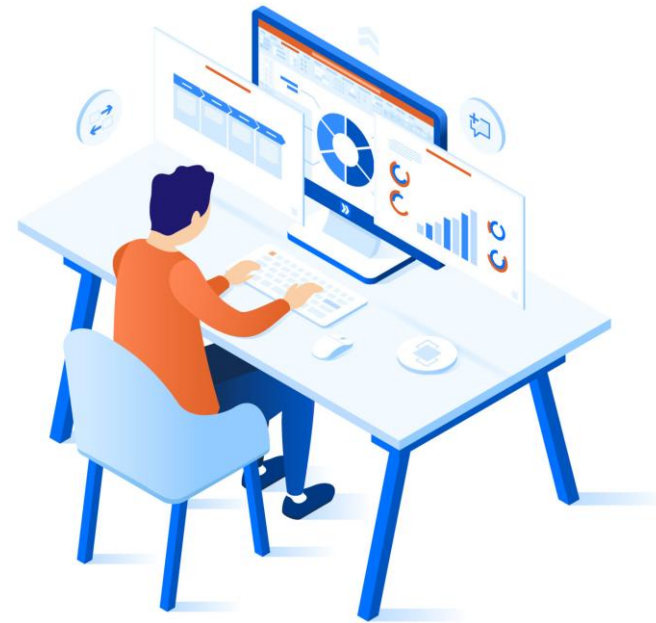
$$R_{mp} = \frac{П_q}{\text{—}} \times 100, \quad (23)$$

де — середньоспискова чисельність працівників, осіб.

Важливим напрямом аналізу є визначення впливу рентабельності окремих послуг на загальну прибутковість підприємства (обсяг продажів). Такий аналіз дозволяє встановити вплив надання окремих видів послуг на загальну рентабельність продажів, а також оцінити раціональність структури реалізації.

Аналіз проводять в наступній послідовності:

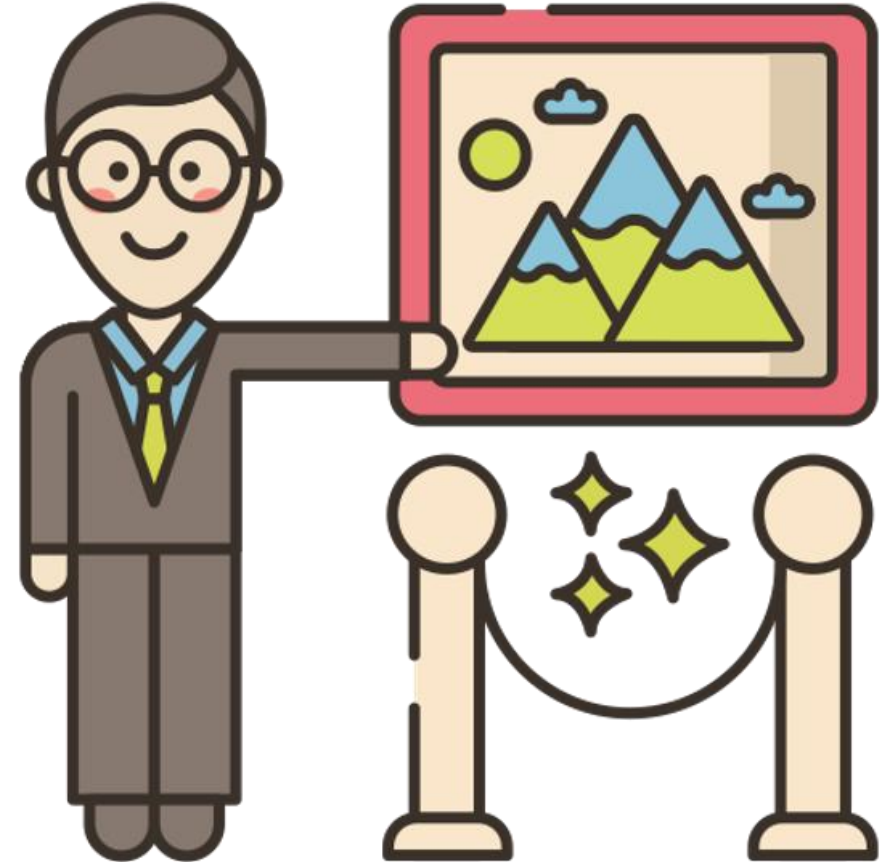
1. Визначають питому вагу кожного виду послуг в загальному обсязі реалізації.
2. Розраховують індивідуальні показники рентабельності окремих видів послуг.
3. Встановлюють вплив прибутковості на середній рівень всіх реалізованих послуг шляхом множення індивідуальної прибутковості реалізованих послуг на її долю в загальному обсязі реалізації.
4. Визначають вплив, пов'язаний із зміною індивідуальної прибутковості послуг шляхом множення різниці між рентабельністю звітного і базисного періоду на частку послуг в звітному періоді.
5. Встановлюють вплив сумарного фактора шляхом множення рентабельності базисного періоду на різницю питомої ваги звітного і базисного періодів.

5 Аналіз прибутку підприємств туризму

→ Основне завдання аналізу розподіл і використання прибутку полягає у виявленні тенденцій і пропорцій, що склалися в розподілі прибутку за звітний період у порівнянні з планом і в динаміці.

За результатами аналізу розробляються рекомендації щодо зміни пропорцій в розподілі прибутку і найбільш раціонального його використання.

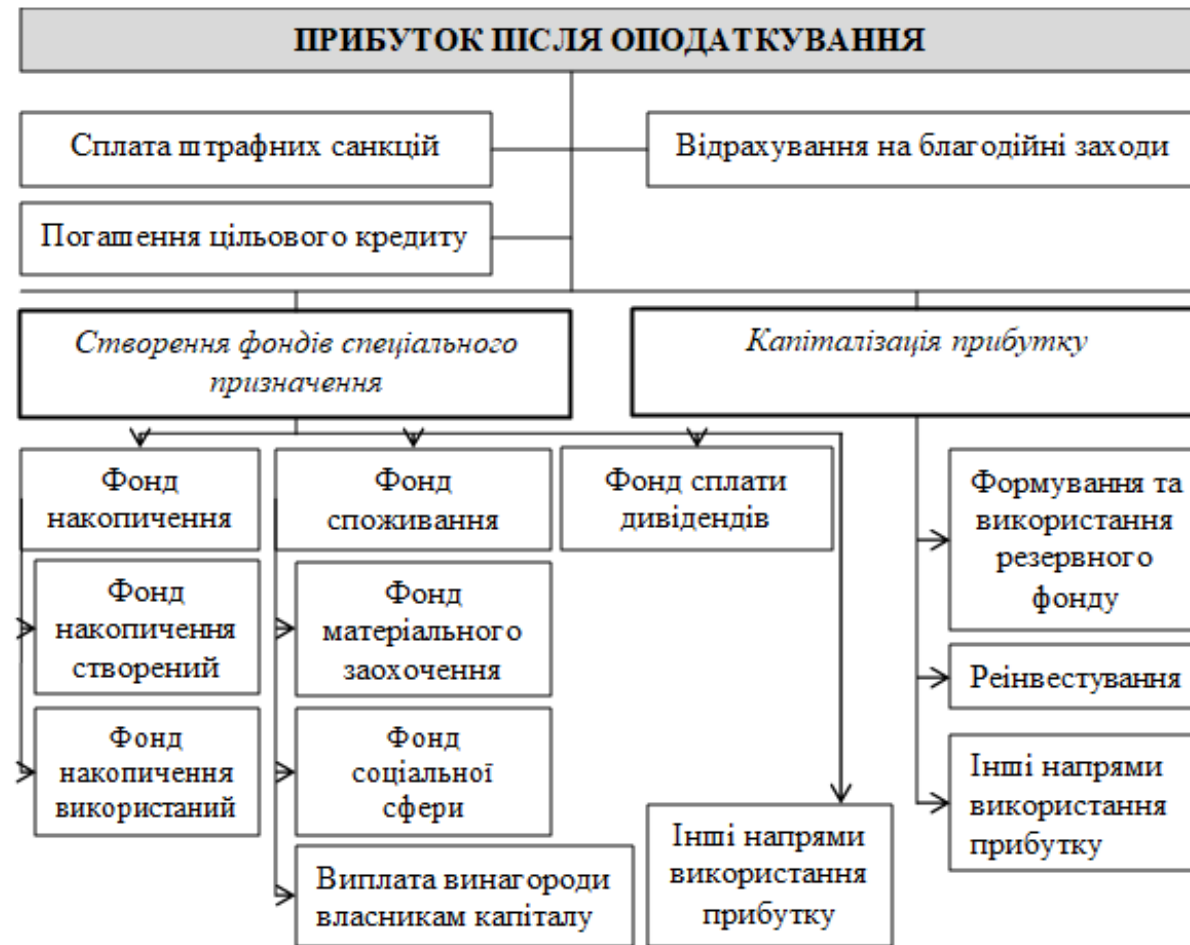

Рис. 6. Схема розподілу чистого прибутку

В процесі формування і використання фондів спеціального призначення за рахунок прибутку реалізується його стимулююча функція. Результати аналізу цих фондів повинні дати відповідь на питання:

- як змінилася загальна сума коштів, нарахована до цих фондів?
- які фактори вплинули на зміну цієї суми?
- на які цілі ця сума використана?
- які зміни відбулися в динаміці нарахування і використання коштів фондів?
- як підвищилася зацікавленість колективу підприємства в зростанні кінцевих результатів господарської діяльності?

Аналіз прибутку підприємств готельного господарства і туризму проводиться у наступній послідовності:

- аналіз обсягів та динаміки формування балансового прибутку;
- аналіз рівня та динаміки прибутковості обсягу реалізації готельного підприємства;
- аналіз факторів, що впливають на обсяг формування прибутку;
- аналіз прибутковості використання ресурсів та капіталу підприємства;
- аналіз досягнення мінімального та нормального обсягу прибутку;
- аналіз обсягів та динаміки чистого прибутку, оцінка факторів, що впливають на формування прибутку туристичного підприємства;
- аналіз напрямків та структури використання прибутку;
- оцінка резервів зростання прибутку.

1. На вісі ординат представлено зміну окремих показників – факторів, що впливають на прибуток:

- обсягу реалізації в порівняльних цінах (ΔO_p);
- індексу реалізації в порівняльних цінах (ΔI);
- рівнів валового доходу ($\Delta P_{вд}$);
- витрат обертання ($\Delta P_{вo}$);
- рентабельність обсягу реалізації (ΔP_p).

2. На вісі абсцис відображається зміна прибутку в зв'язку зі зміною цих показників, яка може очікуватися.

Кути нахилу прямих характеризують темпи зміни обсягу прибутку під впливом окремих факторів. Кути нахилу до вісі абсцис ($\alpha_1 - \alpha_5$) можна визначити так:

$$tg = \frac{\Delta \Phi}{\Delta \Pi(\Delta \Phi)} \quad (24)$$

де $\Delta \Phi$ — зміна відповідного фактора;

$\Delta \Pi (\Delta \Phi)$ — зміна прибутку за рахунок зміни відповідного фактора.

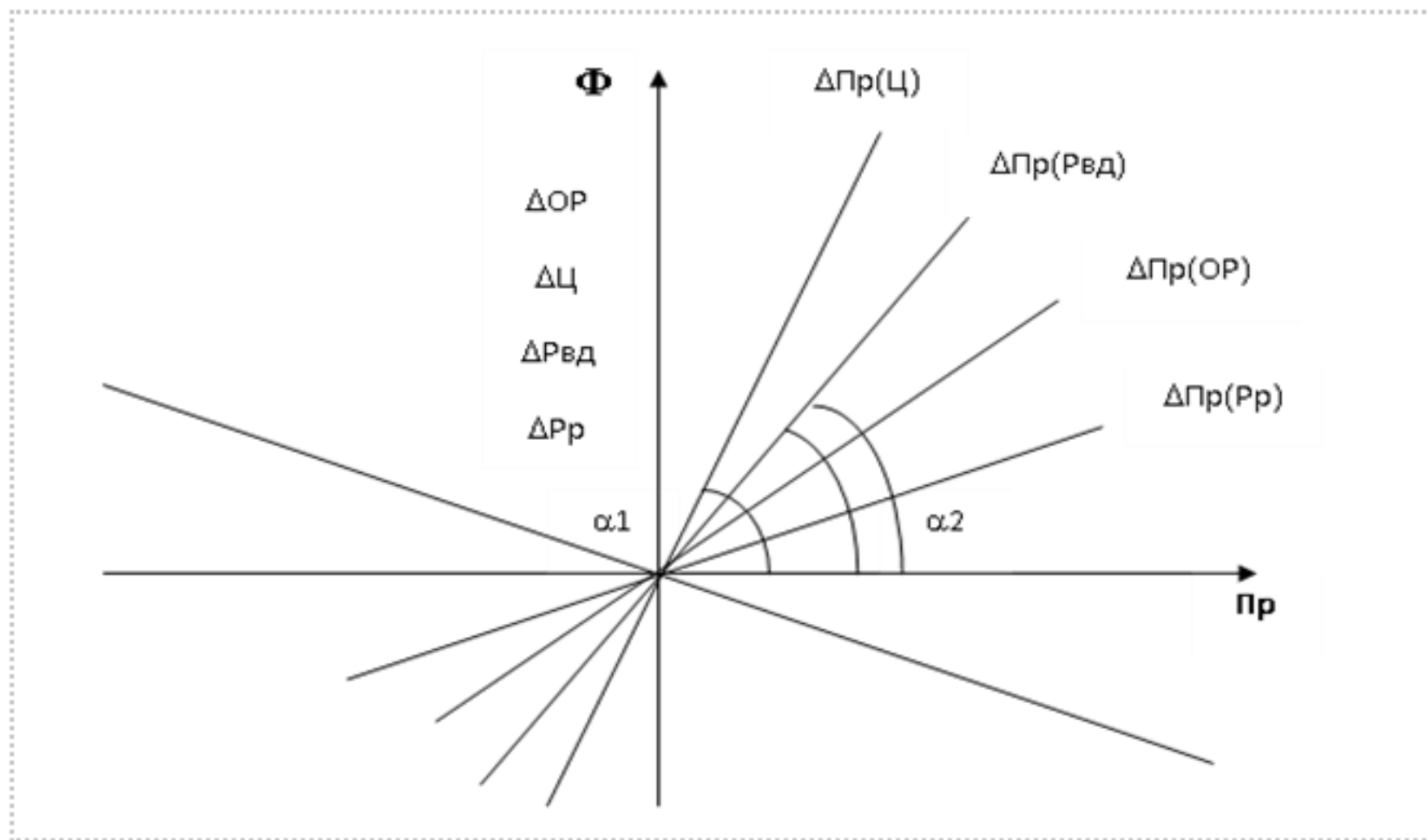

Рис. 7. Моделювання впливу окремих факторів на зміну обсягів отримання прибутку

Проаналізуємо розподіл і використання прибутку готелю «Х» (табл. 1).

Резервний фонд на даному підприємстві не сформований, тому кошти на поповнення резервного фонду не виділялися. За результатами розрахунків (табл. 1) розмір економічних санкцій зріс у 6 разів в порівнянні з попереднім роком. Використання коштів на відшкодування економічних санкцій зменшило їх суму, що була спрямована в звітному році до спеціальних фондів, на 6,2 тис. грн.

Таблиця 1

Аналіз розподілу прибутку готелю «Х» в динаміці

Показники	Базисний період		Звітний період		Відхилення, +/-		Темп приросту
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	%
Чистий прибуток	140,9	100	75,4	100	-65,5	-	-46,5
Фонд накопичення	65,2	46,3	29,7	39,4	-35,5	-6,9	-54,5
Фонд матеріального заохочення	13,7	9,7	21,2	28,1	+7,5	+18,4	+54,7
Фонд соціальної сфери	55,4	39,3	12,3	16,3	-43,1	-23,0	-77,8
Економічні санкції	1,0	0,7	7,2	9,5	+6,2	+8,8	+620
Інші цілі	5,6	4,0	5,0	6,7	-0,6	+2,7	-10,7

На 35,5 тис. грн, або більш ніж в 2 рази у порівнянні з базисним періодом, зменшилася сума відрахувань до фонду накопичення, і частка фонду накопичення знизилася з 46,3% до 39,4%.

На 43,1 тис. грн. або на 77,8% скоротилися відрахування до фонду соціальної сфери, частка фонду у відсотках до чистого прибутку знизилася на 23 п.п. Сума відрахувань до фонду матеріального заохочення зросла на 7,5 тис. грн. Таким чином, у звітному році відбулися істотні зміни в структурі використання чистого прибутку.

Для узагальнюючої оцінки ефективності розподілу прибутку використовують наступні показники.

1. **Коефіцієнт капіталізації** прибутку, який розраховують за формулою.

2. **Коефіцієнт споживання прибутку ($K_{СП}$)**, який розраховують за наступною формулою:

$$K_{СП} = \frac{\Pi_{ч(с)}}{\Pi_{ч}}, \quad (25)$$

де $\Pi_{ч(с)}$ — сума чистого прибутку, яка використовується для споживання.

3. **Коефіцієнт інвестування прибутку ($K_{ІП}$)**, який розраховують за наступною формулою:

$$K_{ІП} = \frac{\Pi_{ч(кап/інвест)}}{\Pi_{ч(кап)}}, \quad (26)$$

де $\Pi_{ч(кап/інвест)}$ — сума капіталізованого чистого прибутку, яка використовується для інвестування приросту активів в аналізованому періоді;

$\Pi_{ч(кап)}$ — загальна сума капіталізованого чистого прибутку.

4. Коефіцієнт резервування прибутку ($K_{P3\Pi}$), який розраховують за наступною формулою:

$$K_{\Pi} = \frac{\Pi_{\text{ч(кап/резерв)}}}{\Pi_{\text{ч(кап)}}}, \quad (27)$$

де $\Pi_{\text{ч(кап/резерв)}}$ — сума капіталізованого чистого прибутку, яка направляється в резервний або інші страхові фонди підприємства.

Цей показник показує, яка частка капіталізованого прибутку була використана для збільшення (створення) резервного або інших страхових фондів підприємства.

Капіталізація чистого прибутку дозволяє розширити діяльність з надання послуг за рахунок власних коштів. Вона дозволяє скоротити величину витрат на обслуговування зовнішніх джерел фінансування (кредитів, позик).

Темпи зростання власного капіталу характеризують потенційні можливості господарюючого суб'єкта з розширення виробництва (нарощування обсягу послуг, що надаються). Темпи стійкого зростання на перспективу залежать від поточної діяльності, яка визначає величину прибутку. Величина поточних активів рухома і залежить від масштабів бізнесу:

- ⑩ галузевої належності;
- ⑩ темпів реалізації продукції(послуг);
- ⑩ структури оборотних коштів;
- ⑩ інфляції;
- ⑩ облікової політики;
- ⑩ системи розрахунків.

Аналізуючи зміну суми відрахувань чистого прибутку до фондів спеціального призначення, необхідно дослідити фактори формування цих фондів. Основним фактором є чистий прибуток. Зміна відрахувань до фондів спеціального призначення за рахунок зміни чистого прибутку можна розрахувати за формулою:

$$\Delta\Phi_n(\Pi) = \Delta\Pi_{\text{ч}} \times K_0, \quad (28)$$

де $\Delta\Phi_n(\Pi)$ — приріст фонду накопичення (споживання) за рахунок зміни чистого прибутку;

$\Delta\Pi_{\text{ч}}$ — приріст суми чистого прибутку;

K_0 — базисний коефіцієнт відрахувань від чистого прибутку до відповідного фонду.

На розмір відрахувань до фондів впливає і зміна коефіцієнта відрахувань з чистого прибутку. Рівень його впливу розраховується за формулою:

$$\Delta\Phi_n(K) = (K_1 - K_0) \times \Pi_{\text{ч(зв)}}, \quad (29)$$

де $\Delta\Phi_n(K)$ — приріст фонду споживання (накопичення) від зміни коефіцієнта відрахувань;

K_1, K_0 — фактичний і базисний коефіцієнти відрахувань до фонду споживання (накопичення);

$\Pi_{\text{ч(зв)}}$ — чистий прибуток за звітний період.

Розрахунок впливу факторів на зміну фондів споживання і накопичення представлений у табл. 2.

Таблиця 2

Розрахунок впливу факторів на величину фондів, тис. грн.

<i>Фактори зміни фондів спеціального призначення</i>	<i>Алгоритм розрахунків</i>	<i>Розрахунок</i>
Фонд накопичення, в т.ч. за рахунок:		29,7 – 65,2 = –35,5
чистого прибутку	$\Delta\Phi_{\text{Н}}(\Pi_{\text{ч}}) = \Delta\Pi_{\text{ч}} \times K_{0\text{Н}}$	–65,5 × 0,463 = –30,3
коефіцієнта відрахувань	$\Delta\Phi_{\text{Н}}(K) = \Pi_{1\text{ч}} \times \Delta K_{\text{Н}}$	75,4 × (–0,069) = –5,2
Фонд матеріального заохочення, в т.ч. за рахунок:		21,2 – 13,7 = 7,5
чистого прибутку	$\Delta\Phi_{\text{МЗ}}(\Pi_{\text{ч}}) = \Delta\Pi_{\text{ч}} \times K_{0\text{МЗ}}$	–65,5 × 0,097 = –6,4
коефіцієнт відрахувань	$\Delta\Phi_{\text{МЗ}}(K) = \Pi_{1\text{ч}} \times \Delta K_{\text{МЗ}}$	75,4 × 0,184 = 13,9

Продовження таблиці 3.3.2

<i>Фактори зміни фондів спеціального призначення</i>	<i>Алгоритм розрахунків</i>	<i>Розрахунок</i>
Фонд соціальної сфери, в тому числі за рахунок:		12,3 – 55,4 = –43,1
чистого прибутку	$\Delta\Phi_{\text{СС}}(\Pi_{\text{ч}}) = \Delta\Pi_{\text{ч}} \times K_{0\text{СС}}$	–65,5 × 0,393 = –25,8
коефіцієнт відрахувань	$\Delta\Phi_{\text{СС}}(K) = \Pi_{1\text{ч}} \times \Delta K_{\text{СС}}$	75,4 × (–0,23) = –17,3

Фонд накопичення. Аналіз використання прибутку, представлений в табл. 3, дозволяє дати оцінку структурних зрушень в розподілі чистого прибутку на утворення спеціальних фондів, проте не дозволяє оцінити, на яку суму використовувалися фонди.

Таблиця 3

Показники фонду накопичення в динаміці, тис. грн

<i>Показники</i>	<i>Базисний період</i>	<i>Звітний період</i>	<i>Відхилення (+, -)</i>
Залишок на початок року	40,4	54,1	+13,7
Надійшло коштів	65,2	29,7	-35,5
Використано	51,5	49,2	-2,3
Залишок на кінець року	54,1	34,6	-19,5

Як видно з табл. 3, розміри нарахованого і використаного фондів накопичення не співпадають. У базисному періоді із коштів, що поступили до фонду накопичення, було використано лише 51,5%, решта суми пішла на збільшення залишку коштів на кінець року. У звітному періоді використана сума в 1,6 разів перевищила нараховану суму.

Доцільно провести аналіз використання фонду накопичення (табл. 4).

За даними табл.4 виходить, що кошти фонду накопичення використовуються в основному на розвиток виробництва, з них в базисному році 85,3% спрямовано на збільшення необоротних активів.

У звітному періоді пріоритети підприємства змінилися: 94,5% коштів, спрямованих на розвиток виробництва, було використано на поповнення оборотного капіталу.

Таблиця 4

Аналіз використання фонду накопичення готелю «Х»

Використання фонду	Базисний період		Звітний період		Відхилення, +/-		Темп приросту
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	%
Фонд накопичення всього, в т.ч.	51,5	100	49,2	100	-2,3	-	-4,5
на погашення довгострокових кредитів	1,8	3,5	1,5	3,0	-0,3	-0,5	-16,7
на розвиток виробництва, в т.ч.	49,7	96,5	47,7	97,0	-2,0	+0,5	-4,0
на збільшення необоротних активів	42,4	85,3	2,6	5,5	-39,8	-79,8	-93,9
на збільшення оборотного капіталу	7,3	14,7	45,1	94,5	+37,8	+79,8	+517,8

Аналіз утворення і використання фонду матеріального заохочення наведено в табл. 5.

Таблиця 5

Показники фонду матеріального заохочення в динаміці, тис. грн

<i>Показники</i>	<i>Базисний період</i>	<i>Звітний період</i>	<i>Відхилення (+, -)</i>	<i>Темп приросту, %</i>
Залишок на початок року	5,6	5,8	0,2	3,6
Надійшло коштів	13,7	21,2	7,5	54,7
Використано	13,5	20,9	7,4	54,8
Залишок на кінець року	5,8	6,1	0,3	5,2

Обсяг коштів, що надійшли і використані, практично співпадають, розмір використаних коштів фонду зріс на 54,8% у порівнянні з базисним роком.

Аналогічно аналізують процес утворення і використання фонду соціальної сфери.

Далі слід проаналізувати використання фондів споживання за конкретними цілями. Використання коштів на споживання визначається двома основними чинниками: дивідендною політикою підприємства і політикою соціальних виплат.

Аналіз соціальних виплат проводиться з урахуванням таких показників оцінки ефективності праці, як:

- ⑩ коефіцієнт плинності кадрів;
- ⑩ рівень продуктивності праці;
- ⑩ рівень кваліфікації і освіти працівників.

Якщо збільшення коштів, спрямованих на споживання, супроводжується зростанням продуктивності праці, зниженням коефіцієнту плинності кадрів, підвищенням рівня кваліфікації працівників, то використання прибутку на споживання є економічно ефективним.

Фонд сплати дивідендів. Дивідендна політика істотно впливає на курсову вартість акцій підприємства (у випадку, якщо підприємства готельного, ресторанного, санаторно-курортного господарства і туризму є акціонерними підприємствами).

При визначенні розміру коштів, спрямованих на виплату дивідендів, враховують наступні чинники:

- ⑩ необхідність залучення додаткового капіталу в процесі емісії цінних паперів;
- ⑩ наявність і вартість інвестиційних проектів;
- ⑩ можливості зростання прибутку в результаті інвестування;
- ⑩ дохід від капіталу в інших галузях;
- ⑩ зацікавленість крупних акціонерів, направлена на зниження податків з отриманого доходу.

Проте дії перерахованих чинників не повинні суперечити вимозі оптимізації розподілу прибутку, тобто фінансова політика розподілу прибутку, що проводиться на підприємстві, повинна забезпечувати зростання обороту, збільшення власного капіталу, досягнення оптимальної структури капіталу.

